

KÜRESEL BİR FİNANS MERKEZİ OLARAK İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ'NİN İNCELENMESİ

Metin YILDIRIM¹
Gül DERTLİ²

Öz

Günümüzde küresel finans merkezleri, uluslararası ticaretin yaygınlaşması ve sermaye hareketlerinin yoğunlaşmasıyla ekonomi politikalarının merkezinde yer alan önemli bir konu başlığı haline gelmiştir. Ekonomik güç dengesinin Batı'dan Doğu'ya kaymasıyla Londra ve New York gibi büyük finans merkezlerine Hong Kong, Tokyo, Şangay, Singapur ve Dubai gibi önemli finans merkezleri eklenmiştir. Türkiye de 2009 yılında aldığı kararla İstanbul'u küresel finans merkezi olarak konumlandırmak için çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmada küresel finans merkezi olma kriterleri üzerinde durulmuş ve küresel finans merkezleri indeksi çerçevesinde dünyadaki küresel finans merkezlerinin konumları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin küresel finans merkezi olma yolunda sahip olduğu avantajlar ve dezavantajlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finans Merkezi, Küresel Finans Merkezi, İstanbul Finans Merkezi Projesi

Jel Sınıflandırılması: G00, G15

EXAMINATION OF THE İSTANBUL FINANCE CENTER PROJECT AS A GLOBAL FINANCIAL CENTER

Abstract

Today, global financial centers have become an important topic at the center of economic policies with the proliferation of international trade and the intensification of capital mobilities. With the shift of the balance of economic power from the West to the East, important financial centers in Hong Kong, Tokyo, Shanghai, Singapore and Dubai have been added to big financial centers such as London and New York. Turkey has started to work to position İstanbul as a global financial center by the decision in 2009. In this study, the criteria of being a global financial center is emphasized and global financial centers in the world are evaluated within the framework of the global financial centers index. In this context, advantages and disadvantages of becoming a global financial center for the İstanbul Finance Center Project are examined in this paper.

Keywords: Financial Center, Global Financial Center, İstanbul Financial Center Project

Jel Classification: G00, G15

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, myildirim@erbakan.edu.tr,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7197-2523>

² Dr., guldertli@yahoo.com.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0494-408X>

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte ortadan kalkan sınırlar ve bilgi teknolojileri alanında yaşanan değişimler finansal piyasalara uluslararası bir boyut kazandırmıştır. Sermayenin ülkeler arası dolaşımı, bu gelişmeler neticesinde daha kolay hale gelmiştir. Yatırımcılar kolaylıkla fonlarını istedikleri piyasalara yönlendirme olanağına kavuşmuştur. Böylece yatırımcılar kendi ülkelerindeki sınırlı yatırım alternatifleriyle yetinmek yerine küresel piyasalarda farklı seçeneklere sahip olmuşlardır. Bu noktada ise ülkeler arasında yatırımcılar açısından cazip hale gelme yarışı öne çıkmaktadır. Banka ve diğer finansal araçlar farklı ürün seçenekleri ve hizmet kalitesi gibi faktörlerle yatırımcıları kendilerine çekmeye çalışırken, benzer bir yarışın da dünyanın farklı yerlerindeki şehirler arasında olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile finansal piyasaların uluslararası bir boyut kazanmasıyla şehirler de küresel bir nitelik kazanmaktadır (Taşdemir, 2009: 27).

Küresel boyutta tüm yatırımcılar tarafından tercih edilmek isteyen şehirler, finans merkezi olma yolunda her geçen gün yeni bir adım atmaktadır. New York ve Londra gibi şehirler ilk sıralardaki yerini korurken, son yıllarda ekonomisi iyi olan gelişmekte olan ülkelerin gözde yatırım alanları haline gelmesi dünyanın önde gelen finansal kurum ve kuruluşlarının da bu ülkelerde yatırım yapmasını sağlamaktadır. Özellikle ekonomik güç dengesinin Batı'dan Doğu'ya kaymasıyla Hong Kong, Tokyo ve Şangay gibi şehirlerin de küresel finans merkezleri içerisinde ilk beş ülke arasında yer alıyor olması dikkat çekmektedir. Türkiye'nin de ekonomide ciddi bir dönüşüm sürecine girdiği ve makroekonomik göstergelerinde iyileşmelerin yaşandığı son yıllarda İstanbul'un uluslararası finans çevrelerindeki algısında da önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu durum İstanbul'un finans piyasalarında bir merkez olma potansiyelini beraberinde getirmiş ve buna ilave olarak finansal hizmetlerin alt kategorisi olan bankacılık ve sigortacılık gibi alanlardaki güçlü konumu ise İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye'de de Kalkınma Bakanlığı koordinasyonu ile "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlanmış ve 29 Eylül 2009 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu kararıyla İstanbul'un finans merkezi olması amacıyla "İstanbul Finans Merkezi Projesi" onaylanmış ve çalışmalar resmi bir statü kazanmıştır (DPT, 2009: 9-10).

Çalışmadaki temel amaç, İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin mevcut durumunu ortaya koymaktır. Bu gaye ile çalışmada öncelikli olarak küresel finans merkezi olma kriterleri üzerinde durulmuş, ardından küresel finans merkezleri indeksi kapsamında dünyadaki finans merkezlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu indeks kapsamında İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin avantajları ve dezavantajları ortaya koyulmuştur.

1. FİNANS MERKEZİ KAVRAMI

Finans merkezlerine ilişkin olarak literatürde yapılmış olan tanımlamalar göz önünde bulundurulduğunda kavrama ait genel bir tanımın olmadığı görülmektedir. Aşağıda literatürde yer alan tanımların bazılarına yer verilmektedir.

Uzunoğlu vd. (2000: 43), finans merkezini bir şehrin finansal kavramlarının yoğunlaştığı, yerel ve uluslararası banka ve kurumlarının geniş anlamda faaliyet gösterdiği, menkul değer alış-satışlarının yapıldığı bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan finans merkezi finansal kurum ve kuruluşların yoğun olarak bulunduğu ve buna bağlı olarak finansal istihdamın yoğunlaştığı, fon arz ve talebinin kesiştiği merkez olarak da nitelendirilmektedir (Sönmez, 2014: 1). 2014'te Kalkınma Bakanlığı tarafından

yayımlanan Onuncu Kalkınma Planı'nda finans merkezleri; bankaların ve diğer finansal kurum ve kuruluşların kümелendiği, yüksek işlem hacimli likit piyasaların bulunduğu, yeni finansal piyasaların varlığını sürdürmesine ve gelişmesine olanak sağlayan, finansal faaliyetlerin diğer merkezlerden daha etkin ve ivedi bir biçimde yapılabildiği yerler olarak tanımlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 144).

Uluslararası finans merkezi kavramına ilişkin olarak bir tanımlama ise önemli bir finans merkezi olan Hong Kong'un merkez bankası tarafından yapılmıştır. Hong Kong merkez bankası uluslararası finans merkezini, ekonomik büyüme ve kalkınmayı destekleme açısından önemli olan finansal aracılık fonksiyonunun uluslararası boyutta yer aldığı bir merkez olarak ifade etmektedir (Yam, 2008: 1). Çok çeşit ve hacimde uluslararası finansal kurum ve kuruluşların bulunduğu ve finansal işlemlerin yoğun olarak yer aldığı merkezler de küresel finans merkezleri olarak tanımlanmaktadır.

Her ne kadar ilgili yazında finans merkezi kavramına ait ortak bir tanım bulunmasa da söz konusu merkezlerin sahip olması gereken özellikler konusunda uzlaşa sağlandığı görülmektedir. Finans merkezlerinin ortak özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (SERPAM, 2012: 5-6):

- Finansal hizmetler piyasasının büyüklüğü,
- Uluslararası kalifiye finans uzmanlarının sayısı,
- Uluslararası firmalarca erişilebilen yerel piyasanın büyüklüğü,
- Yüksek hacimli ve farklı piyasalara hizmet verebilme kabiliyetine sahip bir merkez olma imajı,
- Siyasi ve ekonomik istikrar,
- Uluslararası normlara sahip yasal ortam,
- Etkin ve kabul görmüş yasal düzenlemeler,
- Yerel, bölgesel ve küresel ölçekte iş kurma ve yönetme kolaylığı,
- Finansal hizmetler sektöründe iş yapma maliyetleri,
- Rekabetçi mali ortam,
- Nitelikli finansal hizmet sektörü çalışanlarını ülkeye çekebilecek nitelikte yaşam tarzının bulunurluğu,
- Destek hizmetlerine erişilebilirlik, yeterli düzeyde iletişim ve fiziki altyapı ile ulaşım altyapısı.

2. KÜRESEL FİNANS MERKEZİ OLMA KISTASLARI

Finans sektöründe işlemler yapılan bir yerin, finans merkezi olarak isimlendirilebilmesi için bazı şartları sağlaması gerekmektedir. Bu kapsamda finans merkezi olabilmek için gerekli hususlar hukuki, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak gruplandırılabilir. İlgili yazında bahsi geçen bu kistaslar ayırt edici faktörler, fark yaratıcı faktörler ve rekabet için göreceli faktörler olarak üç başlık altında ele alınmaktadır (Öncel, 2019: 23). Aşağıda bu faktörlere ilişkin olarak özet bilgiler yer almaktadır.

2.1. Ayırt Edici Faktörler

Bir finans merkezinin ayırt edici temel faktörleri; siyasi istikrar, coğrafi konum, merkez bankasının bağımsızlığı, yasal ve mali ortamdır. Uluslararası bankacılık kurumlarının karar verme süreçlerinde bu etmenler ön planda yer almaktadır (Şen, 2017: 13).

2.1.1. Siyasi İstikrar

Siyasi istikrar, uluslararası finans kurum ve kuruluşlarını cezbederek bir yerin uluslararası finans merkezine dönüşmesine olumlu yönde katkı sağlayan en önemli ayırt edici faktörlerdendir. Siyasi istikrar, kısaca iktisat politikalarının başarısı açısından siyasi riskin minimum düzeyde olmasını ifade etmektedir (Uzunoglu vd. 2000: 48).

Siyasi istikrarın sağlanmış olduğu ülkelere yatırımcılar güven duymaktadırlar. Böylece bu ülkelerde hem ticari faaliyetler sağlıklı bir şekilde devam eder hem de fon akışı güvenli bir şekilde sağlanır. Bunun tersine siyasi istikrarın olmadığı ülkelerde herhangi bir ticari faaliyetin ya da fon alışverişinin güvenli bir biçimde yürütülebilmesi mümkün olamamaktadır (Sönmez, 2014: 35).

2.1.2. Coğrafi Konum

Coğrafi konum, bir finans merkezinin değiştirilemeyecek tek özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan ülkelerin coğrafi konumları, önemli pazar ve piyasalara yakın olanlar açısından bir avantaj sağlarken, olmayanlar için bir dezavantaj olarak görülmektedir. Birbirine yakın konumlanan finans merkezlerinin avantajı hem fiziksel ulaşımdan hem de çalışma saatlerinin birbirine yakın zaman dilimlerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Söz gelimi, İstanbul'da şube açmayı planlayan bir finans kurumu için Londra, Frankfurt, Zürih ve Lüksemburg gibi finans merkezlerine fiziki yakınlık ve yakın saat dilimi içinde bulunulması bir kolaylık kazandırmaktadır (Elmas vd. 2013: 19).

2.1.3. Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

Ülkelerin para politikası uygulamaları Merkez Bankaları tarafından yürütülmektedir. Finansal piyasalarda yürütülen işlemler ile para politikası uygulamaları yakından ilişkilidir. Bu açıdan finans sisteminin gözetimini sağlayan Merkez Bankaları, finansal sistemdeki gelişmeleri yakından izlemekte ve finansal sistemi olumsuz etkilemesi muhtemel durumlar ile ilgili kurumları bilgilendirmektedir (Şen, 2018: 18).

Para politikasının temel amacı olan fiyat istikrarının sağlanmasında Merkez bankalarının bağımsızlığı önem arz etmektedir. Bu bağımsızlık, uygulanacak olan politikalarda siyasi güçten bağımsız olarak karar alınmasını, politikaların yürütülmesini, kısa vadeli faiz oranlarının belirlenmesini ve para ve döviz piyasalarına gerektiğinde müdahale edebilme gücüne sahip olunmasını ifade etmektedir (Uzunoglu vd. 2000: 51). Bunun yanında bağımsızlık, Merkez Bankalarına uygulayacakları para politikaları ile piyasalarda etkinliği, güvenliği ve etkin parasal kontrolü eşanlı sağlama olanağı sağlamaktadır (Karaçor, 2012: 76).

2.1.4. Yasal ve Mali Ortam

Finans merkezlerinin daha güvenilir hale gelmesinde esnek yasal düzenlemeler önemli rol oynamaktadır. Bilindiği üzere yasalar zamanla değişebilmektedir. Bu yasaları değiştirme yetkisine sahip olan hükümetlerden, piyasanın mevcut şartlarını gözeterek, sektörle uyum içerisinde düzenlemeler yapması beklenmektedir (Sönmez, 2014: 31). Finansal piyasalarda yaşanabilecek her türlü sorun karşısında hükümetlerin etkin ve ivedi bir yaklaşıma sahip olması önem arz etmektedir.

Finans merkezlerinin uluslararası ve bölgesel nitelik kazanmasında önemli bir etmen de finansal kurum ve kuruluşlara, piyasalara ve yatırımcılara yönelik olarak uygulanan

vergi düzenlemeleridir. Düşük vergi oranları ve vergi düzenlemelerinin basite indirgenmesi finans merkezleri için önemli avantaj sağlamaktadır. Ancak düşük vergi oranları başarılı bir finans merkezi açısından ön koşul olarak sayılamamaktadır. Bundan ziyade, vergi sisteminin sade ve anlaşılabilir olması ve vergi uygulamalarının tutarlılığı çok daha önemli konulardır (Apak ve Elverici, 2008: 16).

2.2. Fark Yaratacı Faktörler

Bir finans merkezinin sahip olduğu imaj ve sunmuş olduğu yaşam kalitesi; fark yaratıcı faktörler kapsamında değerlendirilmektedir.

2.2.1. İmaj

Finans merkezlerinin sahip olduğu imaj ve yaşam kalitesi, uluslararası finans kurumları, yatırımcılar, yabancı müşteriler, finans çalışanları ve aileleri açısından önem arz etmektedir. Bir finans merkezinin mevcut imajı ya da oluşturmaya çalıştığı imaj, uluslararası finans kurum ve kuruluşları ve yatırımcılar tarafından yakından takip edilmektedir. Bu nedenle uluslararası finans merkezine dönüşmek isteyen birçok şehir güvenilir ve yatırım yapılabilir finans merkezi imajını oluşturmak adına çabalamaktadır (Kılıçarslan, 2014: 11).

2.2.2. Yaşam Kalitesi

Finans merkezlerinin niteliği gereği birçok yabancı kurum iş yapmakta, yabancı yatırımcı gelmekte ve yabancı iş gücü istihdam edilmektedir. Dolayısıyla uluslararası finans merkezi olma yolunda ilerleyen şehirlerin yaşam kalitesi, imkânları ve maliyetleri yabancı yatırımcıların yatırım kararı vermesinde etkili etmenlerdir. Yabancıların bir yeri finans merkezi olarak seçmelerinde en önemli kriterlerden biri; o şehirdeki yaşam kalitesinin en az kendi şehirlerindeki kadar olması ve hayat standartlarını sürdürebilecekleri imkânlarla sahip olmasıdır (Uzunoğlu vd. 2000: 53). Söz gelimi çocuklar için kaliteli eğitim imkânları, gençler için kültür, şehrin enerjik olması ve spor kompleksi gibi olanaklar yatırımcı ve ailelerini bir merkeze çekme anlamında önemli etmenler olarak sayılabilmektedir.

2.3. Rekabet İçin Göreceli Faktörler

Bir finans merkezinin rekabet için göreceli faktörleri; nitelikli iş gücü, ürüne göre düzenleme ve vergilendirme, altyapı, profesyonel hizmetlere erişim ve gelir yaratma potansiyeli, iş yapma maliyeti ve işletme lehine tutumdur (Şen, 2017: 20).

2.3.1. Nitelikli İş Gücü

Bir şehrin uluslararası finans merkezi olmasında nitelikli insan kaynağı önemli bir rol oynamaktadır. Gerek ulusal gerekse de uluslararası finans sektöründe nitelikli, tecrübeli, uzmanlaşmış, ileri düzey yabancı dil ve bilgi iletişim teknolojilerine sahip yönetici ve çalışanların olması gerekmektedir. Bu bağlamda finans sektörünün diğer sektörlerle nazaran daha farklı bir noktada olduğu görülmektedir. Bu nedendir ki, iş gücünü eğitime stratejileri iyi şekillendirilerek uzun vadeli planlar dâhilinde yapılmalıdır (Öncel, 2019: 27).

Uluslararası ve ulusal finans merkezi haline gelen bir şehir ya da bölge nitelikli iş gücünü kendine çekebilecektir. Nitelikli iş gücünün bol olduğu merkezler ise finans kurum ve kuruluşlarının yatırım kararı vermesinde etkilidir. Özetle nitelikli iş gücü ile finans kurumlarının daha kolay yatırım kararı vermesi arasında güçlü bir ilişki vardır (Şen, 2017: 21).

2.3.2. Ürüne Göre Düzenleme ve Vergilendirme

Piyasa şartlarının günden güne zorlaşması küresel finans sektörü açısından rekabet koşullarını ağırlaştırmaktadır. Finans merkezleri olumsuz bu piyasa koşullarından doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla ivedi olarak hem ürün ile ilgili düzenlemeleri hem de vergisel düzenlemeleri gerçekleştirmek durumunda kalmaktadırlar (www.tbb.org.tr). Örneğin ilk ihrac için kayıt ve yönetim maliyetini düşürmek; yatırım ortaklıkları, kurumsal sigortalar ve menkul kıymet kaydı üzerindeki vergi gibi yükümlülükleri azaltmak şeklindeki uygulamalar önemli rekabet avantajları kazandırabilmektedir.

2.3.3. Altyapı

Ulusal ve uluslararası finans merkezlerine rekabet avantajı sağlayan bir diğer faktör de sağlam bir altyapının varlığıdır. Şayet finans merkezlerinin altyapısı yeterli düzeyde değilse yatırımcıları da çekme kapasitesi olmayacaktır (Uzunoğlu vd. 2000: 53). Bu bakımdan finans merkezlerine elektrik, su, doğalgaz, ulaşım, telekomünikasyon, internet gibi tüm altyapı hizmetleri sorunsuz bir şekilde sunulmalıdır. Ofis ve konut yerlerinin uygunluğu, internet ve telefon hatlarının kalitesi gibi konularda sorun yaşanmaması önemlidir.

2.3.4. Profesyonel Hizmetlere Erişim ve Gelir Yaratma Potansiyeli

Finansal piyasalarda çalışan kurumların ve yatırımcılar doğrudan destek sağlayan kurum ve kuruluşların mevcudiyeti ve bunların uluslararası standartlarda hizmet vermesi önemlidir. Bu çerçevede hukuk şirketleri, mali müşavirlik, bağımsız denetim şirketleri, kredi derecelendirme kuruluşları, medya ve iletişim şirketleri gibi kurumların finans merkezlerinde yer alıyor olması beklenmektedir (Uzunoğlu vd. 2000: 52).

Uluslararası finans merkezlerinin gelir yaratma potansiyelinin varlığı da rekabet avantajı sağlanmasında önemli bir diğer etmendir. Finans merkezlerinin gelir yaratma potansiyeli içinde buldukları ekonominin büyüklüğü ve tüm finansal hizmet sektörlerinde sahip olduğu büyüme potansiyeli ile yakından ilgilidir (www.tbb.org.tr). Finans merkezinin sahip olduğu yüksek büyüme oranı yeterli seviyede gelir yaratma potansiyelini göstermektedir. Diğer taraftan yeterli düzeyde gelir yaratma potansiyeline sahip olmayan finans merkezleri uluslararası işlemlere hizmet verecek şekilde stratejiler geliştirme durumundadırlar (Çevik, 2009: 18-19).

2.3.5. İş Yapma Maliyeti

İş gücü ve ofis maliyetleri finansal hizmet veren şirketler için en önemli harcama kalemlerini oluşturmaktadır. Ancak finans şirketlerinin yer seçimi kararlarının neticesinde bir şehirde kümelenmeye başlaması o şehirde ofis maliyetlerini artırıcı bir etkiye neden olur. Elbette bir finans merkezinin seçiminde iş gücü ve ofis maliyetleri tek başına belirleyici bir unsur olmamaktadır. Finans merkezinin sahip olduğu yüksek hacimli ve

farklı piyasalarda hizmet verebilme etkinliği ve finansal piyasasının büyüklüğü gibi değişkenler bu konuda daha belirleyici olmaktadır (Şen, 2017: 24). Örneğin Londra hem iş gücü hem de ofis maliyetlerinin oldukça yüksek olduğu bir şehirdir. Ancak sahip olduğu geniş işlem hacmi ve finansal piyasaların genişliği gibi birçok unsurdan ötürü diğer maliyetleri katlanabilir hale getirmektedir.

2.3.6. İşletme Lehine Tutum (İş Yapma Kolaylığı)

Literatürde "iş yapma kolaylığı" olarak da ifade edilen işletme lehine tutum aslında bütün boyutların birlikte ele alındığı ve işletmelerin finansal etki bölgesi seçerken son derece önem verdikleri bir husustur. Yolsuzluk düzeyi, yeni iş kurma için harcanan süre ve yasal mevzuatların anlaşılabilir olması gibi unsurlar bir finans merkezinin iş yapma kolaylığı değerlendirilirken göz önünde bulundurulmuş unsurlardır.

3. KÜRESEL FİNANS MERKEZLERİ İNDEKSİ (GFCI)

Günümüzde uluslararası birçok kuruluş tarafından dünyadaki finans merkezlerini ve küresel merkezleri belirlemeye yönelik olarak çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar, şehirlerin finans merkezi olma potansiyelini ölçerek ve diğer rakip merkezlerle kıyaslama yaparak bir sonuca varma konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Buna ilave olarak yapılan bu çalışmalar, şehirlerin küresel olarak ağırlıkları ve marka değerleri hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır (Akyol ve Baltacı, 2015: 364-365). Bu bağlamda finans merkezi konumunda yer alan ülke ve şehirler çeşitli kıstaslar kapsamında sıralanmakta ve bu sayede ülke ve şehirlerin rekabetçi konumunu ortaya koyulmaktadır. Ülkelerin ve şehirlerin bu sıralamaları hem finans kurum ve kuruluşları hem de yatırımcılar ve hükümetler açısından yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere ilgili yazında küresel finans merkezleri ile ilgili olarak çok sayıda indeks geliştirilmiştir. Söz konusu indekslerden bazıları; Küresel Finans Merkezleri İndeksi (GFCI), Küresel Finans Merkezleri Gelişim İndeksi (IFCD), Küresel Güç Şehir İndeksi (GPCI), Küresel Şehirler İndeksi (GCI) ve Küreselleşme ve Dünya Şehirleri Araştırma Ağı (GAWC)'dir.

Küresel Finans Merkezleri İndeksi, (The Global Financial Centres Index- GFCI) dünyadaki finans gelişimini izleyen önemli indekslerin başında gelmektedir. Şehirlerin finansal alandaki rekabet güçlerini ortaya koyan bu indeks, İngiltere merkezli Z/Yen danışmanlık firması tarafından Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez açıklanmaktadır. Söz konusu indeks, 2007 yılından bu yana yayımlanmakta olup, dünyadaki finansal merkez olarak kabul edilen şehirleri değerlendirirken beş temel faktörü ve bu faktörlere ait alt faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu faktörlerden her biri, rekabetçiliğin farklı yönlerini kapsamaktadır. Bu faktörler; iş çevresi (iş ortamı), finansal sektörün gelişimi, altyapı, beşerî sermaye ve itibardır (Qatar Financial Centre, 2014: 8). Bu faktörlere ilişkin alt faktörler şunlardır:

1. İş Çevresi Faktörleri
 - Siyasi istikrar ve hukukun üstünlüğü
 - Kurumsal ve düzenleyici çevre
 - Makroekonomik ortam
 - Vergi ve maliyetler
2. Finansal Sektör Gelişimi
 - Ticaret hacmi ve ivmesi
 - Sermayenin bulunurluğu

- Sanayi kümelerinin derinliği ve genişliği
- İstihdam ve ekonomik çıktı
- 3. Altyapı Faktörleri
 - İnşaat ve ofis altyapısı
 - Ulaşım altyapısı
 - Bilgi ve Teknoloji altyapısı
 - Çevre duyarlılığı ve sürdürülebilirliği
- 4. Beşerî Sermaye
 - Nitelikli personelin bulunurluğu
 - Eğitim seviyesi
 - Esnek iş gücü piyasası
 - Yaşam kalitesi
- 5. İtibar
 - Şehrin markası
 - Yenilik düzeyi ve ulaşım
 - Finans merkezinin çekiciliği ve kültürel çeşitlilik
 - Diğer finans merkezleriyle karşılıklı konumlandırma

GFCI, finans merkezlerini sıralanan bu 5 temel ve alt faktörler kapsamında derecelendirerek puanlandıran ve finans merkezlerinin gelişim seyrini gösteren bir indekstir.

3.1. Dünyadaki Küresel Finans Merkezleri

Artan küreselleşme ve buna bağlı olarak yaygınlaşan ticaret ağı ve yoğunlaşan sermaye hareketleri, finans alanında hizmet veren kurum ve kuruluşların bir araya getirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu serbestleşme eğilimiyle ekonomik ilişkiler kolaylaşmış ve bu kapsamda sermaye hareketleri de oldukça yaygınlaşmıştır. Bu nedenle ülkeler küresel ekonomideki konumlarını korumak ve etkinliklerini artırmak için ekonomik potansiyeli yüksek olan şehirlerinde finans merkezleri oluşturmaktadırlar (Karagöl vd. 2017: 44). Genel itibarıyla ülkelerin ticari ve ekonomik merkezi olarak öne çıkan şehirlerinde finans merkezleri oluştuğu gözlemlenmektedir.

Finans merkezine sahip olan ülkeler, dış yatırımdan vergi gelirlerine, ekonomik büyüme performanslarından ihracattaki konumlarına kadar birçok makroekonomik değişken açısından avantajlı konuma gelmektedir. Bu kapsamda ülkelerin ticari faaliyetlerini artırmak ve etki alanlarını genişleterek buldukları bölge içerisinde merkez ülke konumuna gelebilmek için, finans merkezleri kurulum süreçlerini iktisat politikalarının merkezine aldıkları görülmektedir.

GFCI sıralamasında ilk 10'da yer alan şehir ve ülkeler göz önünde bulundurulduğunda finans merkezlerinin ekonomik ve ticari alanda öne çıkan bölgelerde toplandığı gözlemlenmektedir (Tablo 1). GFCI çerçevesinde bu merkezlerin yıllara göre sergiledikleri performans ve sıralamalar merkezlerin karşılaştırılması açısından önem teşkil etmektedir.

Tablo 1: GFCI Kapsamında Dünyadaki İlk 10 Küresel Finans Merkezi*

Sıra	2016	2017	2018	2019	2020
1	Londra	Londra	New York	New York	New York
2	New York	New York	Londra	Londra	Londra
3	Singapur	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Şangay
4	Hong Kong	Singapur	Singapur	Singapur	Tokyo
5	Tokyo	Tokyo	Şangay	Şangay	Hong Kong
6	San Francisco	Şangay	Tokyo	Tokyo	Singapur
7	Boston	Toronto	Sidney	Pekin	Pekin
8	Şikago	Sidney	Pekin	Dubai	San Francisco
9	Zürih	Zürih	Zürih	Şenzen	Şenzen
10	Washington	Pekin	Frankfurt	Sidney	Zürih

*Ülke sıralamaları her yılın Eylül ayında yayımlanmış olan raporlardan derlenerek sunulmuştur.

Kaynak: (The Global Financial Centers Index, www.longfinance.net)

Tablo 1’de GFCI kapsamında 2016-2020 yılları arasında dünyadaki ilk 10 küresel finans merkezine yer verilmektedir. İş çevresi, finansal sektör gelişimi, alt yapı, beşerî sermaye ve itibar olmak üzere beş temel alandaki rekabet düzeylerine göre kıyaslandığı araştırmada ilk beşi sırasıyla New York, Londra, Hong Şangay, Tokyo ve Hong Kong oluşturmaktadır.

Londra merkezli Z/Yen Grubu tarafından 2016-2020 döneminde yayımlanmış GFCI raporlarına göre İngiltere, ABD, Çin, Japonya, Almanya, Avustralya ve İsviçre ilk on finans merkezinin bulunduğu ülkelerdir. Londra, 2018 yılına kadar ilk sıradaki yerini korurken, 2018 yılında ilk sırayı New York almıştır. Bu durum bu iki finans merkezi arasında yaşanan rekabetin oldukça zorlu olduğuna işaret etmektedir (Akyol ve Baltacı, 2015: 15). Uluslararası finans merkezi denilince akla ilk gelen 2 merkez Londra ve New York’tur (Elmas vd. 2013: 10). Küresel Finans Merkezi İndeksi’ne göre, uzun yıllar ilk sırada yer alan Londra’nın en önemli rekabet avantajı, uluslararası tüm finans kurum ve kuruluşlarının Londra’da bulunması ile sağladığı finansal ürün ve hizmet çeşitliliğidir. Uzun yıllar bu listenin ikinci sırasında yer alan ancak 2018’den bu yana ilk sıraya yerleşmiş olan New York’un en önemli rekabet avantajı ise New York Borsası’nın sahip olduğu yüksek işlem hacmi ve piyasa değeridir (Karagöl vd. 2017: 26).

GFCI’ya göre Singapur, Hong Kong ve Tokyo genel olarak ilk beş içerisinde konumlanmaktadır. Bu durum söz konusu şehirlerin uluslararası finans merkezi olma iddialarındaki gücünü göstermektedir (Akyol ve Baltacı, 2015: 15). Yükselen Asya ekonomilerinin pozitif etkisi ve sunduğu finansal hizmetler ile yabancı yatırımcılar çekerek küresel finans merkezi olma yolunda hızla ilerlemektedirler (Karagöl vd. 2017: 44). Diğer finans merkezleri yerleri zaman zaman değişse de araştırma boyunca ilk on içerisinde kalmışlardır. Bu noktada 2019 yılında açıklanan indekse göre ilk 10 küresel finans

merkezine Dubai'nin eklendiği görülmektedir. Ancak son açıklanan raporda Dubai ilk 10 finans merkezi arasında yer almamaktadır.

3.2. İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi

İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin mevcut durumunun ortaya koyulabilmesi için küresel finans merkezleri indeksi çok önemli bir rehberdir. Yukarıda söz konusu indeksin Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda 2 kez yayımlandığından bahsedilmişti. Tablo 2'de son 5 yıllık süreçte yayımlanan raporlar kapsamında İstanbul Finans Merkezi'nin dünyadaki küresel finans merkezleri arasındaki konumu gösterilmektedir.

Tablo 2: GFCI Kapsamında İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin 2016-2020 Sıralaması

	2016	2017	2018	2019	2020
Mart	45.	66.	76.	59.	79.
Eylül	57.	78.	68.	53.	64.

Kaynak: (The Global Financial Centers Index, www.longfinance.net)

Tablo 2'de verilen GFCI sıralama sonuçlarına göre İstanbul Finans Merkezi'nin finansal rekabet açısından dalgalı bir seyir gösterdiği görülmektedir. 2016 yılının Mart ayında 87 finans merkezi arasında 45. sırada yer alırken, yıllar itibarıyla sıralamasının gerilediği dikkat çekmektedir. 2016 yılında açıklanmış olan raporda 40'lı sıralardayken, 2016 Mart dönemi sonrasında sıralamada düşüşe geçmiş ve 70'li sıralara kadar gerilemiştir. Ardından tekrar bir toparlanma süreciyle 53. sıraya kadar yükseldiği görülmektedir. Açıklanan son indekste 2020 Eylül döneminde 111 finans merkezi arasında 64. sıraya yerleşen İstanbul'un yaşadığı süreci açıklamak için bahsi geçen dönemleri ekonomik ve siyasi açıdan irdelemek gereklidir. 2016 yılının yaz aylarında yaşanan darbe girişimi ardından ilan edilen olağanüstü hâl dönemi, terör olayları Türkiye ekonomisini sekteye uğratmış ve bu sonuçlar da indekse yansımıştır. Ayrıca dünyada yaşanan birtakım değişimler de Türkiye ekonomisi üzerinde etki yaratmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası'nın (FED) sıkı para politikasına geçişi ve yine ABD'nin dünya ticaretine ilişkin attığı adımlar bunlardan bazılarıdır (Arzova, 2018: 8).

GFCI hesaplaması yapılırken beş temel faktör ve bu faktörlere ait alt faktörlerin olduğu üzerinde durulmuştur. Bu faktörler; İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin sahip olduğu avantajlar ve dezavantajların ortaya koyulması açısından oldukça önemlidir.

İş çevresi (iş ortamı) faktörleri açısından; İstanbul özelinde Türkiye ele alındığında Türkiye'nin 18 yıldır yaşadığı siyasi istikrar çok önemli bir avantajdır. Öte yandan Dünya Adalet Projesi'nin (World Justice Project) 2019 yılında yayımlanmış olduğu raporda Türkiye, hukukun üstünlüğü (rule of law index) konusunda 126 ülke arasında 109. sırada yer aldığı görülmektedir (World Justice Project, 2019). Bu durum küresel finans merkezi olma yolunda ilerleyen bir şehrin önündeki engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü eğer bir ülkede hukukun üstünlüğü söz konusu değilse orada yatırım meselesi gelişmez (Eğilmez, 2020).

Kurumsal ve düzenleyici çevre açısından değerlendirildiğinde; Türkiye'nin 2000'li yılların başlarında finans sektöründe gerçekleştirmiş olduğu çok önemli kurumsal ve hukuki düzenlemeler mevcuttur (Gündoğdu ve Dizman, 2013: 9). Ancak finans merkezi vizyonu açısından yeterli düzeyde görülmemektedir. Özellikle piyasaların şartlarına göre sermaye piyasalarına ilişkin mevzuatlara düzenleme yapılması ve bu bağlamda piyasalara esneklik kazandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kurumlar vergisi başta olmak üzere vergi

yükü açısından Türkiye'nin avantajlı bir konumda olduğu görülürken, vergi sisteminin ve bürokratik süreçlerin karmaşık yapısı İstanbul Finans Merkezi'nin karşı karşıya kaldığı bir engel olarak görülmektedir (Karagöl vd. 2017: 59).

Finansal sektör gelişimi açısından ele alındığında; Türkiye açısından finans sektörü, diğer sektörleri de sürükleyebilecek öncü bir sektör konumundadır (Kılıçarslan, 2014: 2). Gelişmiş ülkeler ve diğer finans merkezleri ile kıyaslandığında finans sektörünün GSYİH içerisindeki payının düşük seyretmesi, sektör için orta ve uzun vadede ciddi bir büyüme potansiyeline işaret etmektedir. Diğer taraftan yurtiçi tasarrufların düşük olması ve yatırımcıların finansal ürünler ve hizmetler konusundaki bilgi eksikliği gibi konular finans sektörünün gelişimi açısından sıralanabilecek olumsuz unsurlarındandır (SERPAM, 2012: 8).

Altyapı faktörleri bakımından değerlendirme yapılacak olursa; İstanbul'a yapılan alt yapı yatırımları İstanbul'a ciddi avantajlar kazandırmıştır. Yüksek hızlı tren hattı, İstanbul Havalimanı, Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Osman Gazi Köprüsü gibi altyapı yatırımları İstanbul'un jeopolitik potansiyelini kullanabilmesi açısından önemli adımlardır. Bunlara ilave olarak İstanbul Finans Merkezi'nde faaliyet gösterecek ve girişimcilere bedelsiz olarak tahsis edilecek olan "Finans Teknopark, girişimciler ve yatırımcılar için bilişim altyapısı ile iş yapma kolaylığı sağlayacak biçimde tasarlanmıştır (Karagöl vd. 2017: 59).

İstanbul emlak piyasası Türkiye'de inşaat sektörünün gösterdiği gelişime paralel bir şekilde dünya emlak piyasası açısından önemli bir merkez haline gelmiştir. İstanbul Finans Merkezi hedefi doğrultusunda Vakıf, İş ve Halk GYO tarafından yapımına başlanan projeler ile bina ve ofis altyapısı anlamında da İstanbul'un dünyadaki finans merkezleri ile yarışabilecek bir noktaya gelmesi öngörülmektedir (Halk GYO, 2020).

Beşerî sermaye kapsamında değerlendirme yapıldığında iki husus ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bir taraftan Türkiye yüksek sayıda genç ve eğitim seviyesi sürekli artan dinamik bir iş gücüne sahip iken, finans alanında uzmanlığa sahip kalifiye işgücü bakımından dezavantajlı bir konumdadır (Borsa İstanbul, 2020).

Son olarak itibar faktörü açısından ele alındığında; İstanbul tarih boyunca oynadığı rol ve sahip olduğu kültürel çeşitlilik ile önemli bir seyahat noktasıdır. Bir yandan tarihsel dokusu ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkan, diğer yandan alışveriş ve eğlence temalı projelerle cazibe merkezi haline gelen İstanbul bir marka şehir konumundadır. İstanbul, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkent'i olarak kültür ve sanat etkinlikleri manasında da küresel bir etkisi olduğunu ispatlamış bir şehirdir (AB Delegasyonu, 2020).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel ticaretin yaygınlaşması ve sermaye hareketlerinin ivme kazanması, gelişmiş ve kurumsallaşmış finans kurumlarının varlığını zorunlu kılmaktadır. New York ve Londra gibi ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde bulunan finans merkezlerinin yanı sıra Singapur, Hong Kong, Tokyo, Şangay, Pekin ve Dubai örnekleri gibi yükselen ekonomilerde de çok önemli finans merkezleri bulunmaktadır.

Türkiye de İstanbul Finans Merkezi Projesi ile finans alanındaki girişimlerini kurumsal bir çerçeveye oturtmak istemekte ve finans alanında etkin olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilk kez 9. Kalkınma Planı'nda İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olması hedefine yer verilmektedir. 2009 yılında "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji ve Eylem Planı" onaylanarak yürürlüğe girmiş ve çalışmalara resmîyet kazandırılmıştır. İstanbul Finans Merkezi Projesi'nde öncelikli olarak İstanbul'un bölgesel, nihai olarak da küresel finans merkezi olması vizyonu belirlenmiştir.

Günümüzde uluslararası birçok kuruluş tarafından dünyadaki finans merkezlerini ve küresel merkezleri belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, şehirlerin küresel olarak ağırlıkları ve şehirlerin marka değerleri hakkında ön bilgi sunmaktadır. En önemlisi söz konusu bu çalışmalar şehirlerin finans merkezi olma potansiyelini ölçerek ve diğer rakip merkezlerle kıyaslama yapma imkânı sunmaktadır. Küresel Finans Merkezleri İndeksi (GFCI), dünyadaki finans merkezlerinin gelişimini izleyen önemli çalışmalardan biridir. Londra merkezli Z/Yen danışmanlık firması tarafından yılda iki kere yayımlanan indeks, İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin mevcut durumunun ortaya koyulabilmesi açısından da çok önemli bir referans değeridir.

2020 yılının Eylül ayında açıklanan indekse göre, İstanbul'un 64. sırada konumlandığı görülmektedir. İstanbul için indeksin son beş yıllık seyri incelendiğinde ise şehrin sıralamasının oldukça dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmektedir. Bu süreçte etkili olan birçok iç ve dış faktör bulunmaktadır. 2016 yılının Temmuz ayındaki darbe girişimi ve bunun ardından yaşanan olağanüstü hal dönemi, terör olayları, FED'in genişleyici para politikasından sıkı para politikasına geçişi ve yine ABD'nin dünya ticaretine yönelik atmış olduğu adımların her birinin Türkiye ekonomisi üzerinde ayrı ayrı etkileri olmuştur.

GFCI hesaplaması yapılırken kullanılan beş temel faktör ve bunlara bağlı alt faktörler kapsamında değerlendirme yapıldığında ise İstanbul özelinde Türkiye'deki finans sektörünün büyüme potansiyeli, nitelikli iş gücünün mevcudiyeti, ulaşım altyapısı, vergi yükü, siyasi istikrar ve marka şehir olması gibi çok önemli konularda avantajlı konumda olduğu görülmektedir. Buna karşın, finans sektöründe uzmanlaşmış kalifiye eleman noksanlığı, vergi sisteminin ve bürokratik işlemlerin karmaşık yapısı ve hukukun üstünlüğü konularında da dezavantajlı olduğu söylenebilmektedir. Mevcut kıstaslar göz önünde bulundurulduğunda İstanbul'un finans merkezi olma konusunda potansiyelinin var olduğu görülmektedir. Bu potansiyelin artırılması ve öncelikli olarak bölgesel, nihai olarak da küresel finans merkezi haline gelmesi; sahip olduğu avantajların daha da geliştirilmesine bu dezavantajların ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

- AB Türkiye Delegasyonu <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/avrupa-kultur-baskentleri-30-yili-asan-bir-uygulama-4571> (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Akyol, H. & Baltacı, N. (2015). Uluslararası Bir Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı: 12, 1-37.
- Apak, S. & Elverici, G. (2008). İstanbul'un Finans Merkezi Olması Projesi'nin Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 38, 9-20.
- Arzova, S. B. (2018), İstanbul Finans Merkezi Olmaya Ne Kadar Yakın? Ne Kadar Uzak?. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 22, 1-14.
- Borsa İstanbul (2014). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi. https://borsaistanbul.com/files/Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi.pdf (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Çevik, F. (2009). Uluslararası Finans Merkezleri, Ülke Ekonomilerine Etkileri ve İstanbul'un Potansiyeli. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- DPT (2009). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı. <http://www.sbb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.11.2020).

- Eğilmez, M. (2020). İstanbul Finans Merkezi Olabilir Mi?. <https://www.mahfiegilmez.com/2020/02/istanbul-finans-merkezi-olabilir-mi.html> (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Elmas, B., Türkan, Y., Yakut, E. (2013). Uluslararası Finans Merkezi Olma Yolunda İstanbul. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 7-28.
- Gündoğdu, A. & Dizman, A. S. (2013). İstanbul Finans Merkezi Projesinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi ve Dünya Finans Merkezleri ile Kıyaslanması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Halk GYO <http://www.halkgyo.com.tr/halk-gyo-ve-vakif-gyo-gelistirecekleri-ortak-konut-projesi-icin-sancaktepeyi-secti> (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Kalkınma Bakanlığı (2014). Finansal Hizmetler Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara: Yayın No: KB-2883- ÖİK: 728.
- Karaçor, Z. (2012). *Ekonomi Politikası ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Karagöl, E. T., Koç, Y. E., Kızılkaya, M. (2017). İstanbul'un Finans Merkezi Olma Arayışı. SETA, <https://setav.org/assets/uploads/2017/01/İstanbulFinans.pdf> (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Kılıçarslan, A. (2014). Türk Finans Sistemi ve İstanbul Finans Merkezinin Türk Finans Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri. KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Öncel, R. (2019). Uluslararası Finans Merkezleri ve İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyelinin İncelenmesi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karabük.
- Qatar Financial Center (2014). The Global Financial Centres Index 16, September. http://longfinance.net/images/GFCI16_22September2014.pdf (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Serpam (2012). İstanbul Bölgesel ve Uluslararası Finans Merkezi (İFM). İstanbul Üniversitesi Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul.
- Sönmez, M. (2014). İstanbul'un Diğer Finans Merkezleri ile Karşılaştırması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şen, G. (2017). Küresel Finans Merkezlerinin Performansını Etkileyen Makroekonomik Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi: İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyeli. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Taşdemir, İ. (2009). *Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- TBB-Deloitte (2007). İstanbul'un Uluslararası Finans Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi. <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1956/11122007.pdf> (Erişim Tarihi: 28.11.2020).
- TBB-Deloitte (2009). *İstanbul'un Uluslararası Finans Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Deloitte Yayınları.
- Uzunoğlu, S., Alkin K., Gürlesel, C. F., Civelek, U. (2000). *Bölgesel Finans ve Hizmet Merkezi: İstanbul*. İstanbul: İTO Yayınları.
- World Justice Project (2019). Rule of Law Index. https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Online_0.pdf (Erişim Tarihi: 27.11.2020).
- Yam, J. (2008). Competition and Cooperation Among Global and Regional Financial Centers. <https://www.bis.org/review/r080514c.pdf> (Erişim Tarihi: 23.11.2020).

- Yılmaz, H. (2010). İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezleri ile Rekabet Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma. 10. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 28-31 Ekim, İstanbul.
- Z/Yen City of London (2005). The Competitive Position of London As a Global Financial Center. <https://www.zyen.com/media/documents/LCGFC.pdf> (Erişim Tarihi: 25.11.2020).
- Z/Yen City of London (2007). The Global Financial Centers Index 1, <http://www.estudislocals.cat/wpcontent/uploads/2017/01/GlobalFinancialCentresIndex.pdf> (Erişim Tarihi: 22.11.2020).
- Z/Yen City of London (2020). The Global Financial Centers Index 27. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_27_Full_Report_2020.03.26_v1.1_.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2020). The Global Financial Centers Index 28. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_28_Full_Report_2020.09.25_v1.1.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2019). The Global Financial Centers Index 25. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2019). The Global Financial Centers Index 26. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_26_Report_v1.0.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2018). The Global Financial Centers Index 23. <https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI23.pdf> (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2018). The Global Financial Centers Index 24. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_24_final_Report.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2017). The Global Financial Centres Index 21. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI21_05_04_17.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020.)
- Z/Yen City of London (2017). The Global Financial Centers Index 22. https://www.longfinance.net/media/documents/gfci_22.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2016). The Global Financial Centres Index 19. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_19_bgBKv4R.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Z/Yen City of London (2016). The Global Financial Centers Index 20. https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI20_26Sep2016.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2020).